

§ 2

De Arte critica

1. — In Historiae Ecclesiasticae studio duo scopuli aequi vitandi sunt, scilicet nimia credulitas et immoderatus dubitandi pruritus, ita ut auctoritas et gravitas fontium seu testimoniorum pateant et rite aestimentur. Hinc scientia historica utitur necessario *arte critica*, quae definitur “ars recte dijudicandi veritatem eorum quae monumenta, quibus praeteritarum rerum memoria servatur, perlegenti observantur”. Sequitur ars critica certas regulas, quae universim a viris vere doctis observantur in judiciis efformandis de fide historica, quarum praecipuae hic indicantur.

2. — In rebus historicis addiscendis vel conscribendis quis debet esse veritatis historicae inquisitor, non vero ejusdem patronus. Quare requiritur recta intentio, quae scilicet veritate nihil antiquius habet, nihil carius novit, quae neque aliorum et maxime virorum eruditione et

sanctitate praestantium obtrectatione delectatur, neque conjecturis ingeniosis plus justo indulget, neque affectuum, ut puta superbiae illusione abripitur, dum quis p[re]a disputationis fervore aut nimio propriam sententiam tuendi studio opinionem aliquam, cui semel se obstrinxit, quibuscumque argumentis sustinere nititur, vel etiam ex alicujus novitate sententiae ingeniouse conceptae hallucinatur, vel demum certissima quaeque levibus ex ratiunculis acuti ingenii ostentandi gratia in discrimen vocare conatur. (1)

3. — Fontes, quos Ecclesia catholica genuinos aut spurios esse declaravit, ut tales habendi sunt; libri, quos Ecclesia inspiratos declaravit, (omnes libri canonici), ut divini admittendi sunt. Quamvis *apparet* contradictio inter veritatem revelatam et factum ex fontibus historicis *probabiliter* demonstratum, revelatae veritati firmissime adhaerere debemus, cum factum revelatum innitatur auctoritati divinae, factum autem historicum ad summum polleat certitudine morali.

4. — Documentum historicum tamdiu habendum est ut genuinum, donec solide probetur et

(1) FESSLER, *Institutiones Patrologiae*, I, 80.

quidem e characteribus intrinsecis vel testimoniis idoneis illud esse supposititium.

5. — Opus, in quo memorantur personae vel res auctoris aetate posteriores, habendum est spurium aut interpolatum, nisi gravis ratio suadeat, illas fuisse a continuatore adjectas.

6. — Liber, cuius character et stylus plurimum dissidet a charactere et stylo illius aetatis, ad quam refertur, saltem dubius censeri debet.

7. — Opus adulteratum non est simpliciter rejiciendum, sed omnia ea loca suscipienda sunt, quac incorrupta esse constat.

8. — Res narrata est suspecta, si aequales et supares omnes, alioquin exacti et diligentes, ad eam non animadvertisunt, quamvis propter celebritatem illam scire et referre debuissent.

9. — Testimonium historicum eo majorem gignit certitudinem aut probabilitatem, quo magis certum aut probabile est testem nec errasse nec voluisse decipere. Ille autem testis existimatur rem scivisse, qui fuit auctor aut consiliarius, vel ei praesens fuit vel notitiam accepit ab aliis fide dignis, uti a testibus oculatis et auritis, vel vixit loco et tempore cognoscendae rei opportunis. Testimonium talis viri non potest vocari in dubium, nisi sufficienti ratione probetur illum nimis motum fuisse affec-

tibus praeconceptis, odio, adulandi, exagerandi aut sectae, societati vel patriae favendi studio.

10. — Ubi testes non conveniunt, praeferendi sunt coaevi posterioribus, domestici extraneis, publici privatis, docti indoctis, graves levibus. Si discordia sit solummodo circa quaedam accidentalia, id veritatem facti quoad substantiam saepe confirmat. Accurate semper expendendae sunt circumstantiae factorum omnes quae narrantur et inquirendum est, utrum diversae narrationes conciliari possint, ut de facto non raro fit. (1)

(1) Cfr. WOUTERS, *Hist. Eccl. Comp.* Introd. — DE SMEDT, *Introd. Gen.*, tract. I. — FESSLER, o. c. — MABILLON, *Tractatus de studiis monast.* lib. II.

§ 3

De Historiographiae Ecclesiasticae
fontibus et subsidiis

1. — Jam primis Ecclesiae saeculis non fuerunt viri, qui apum instar alveum Scriptorum Ecclesiasticorum comportaverunt et, quae anteriores industria ac doctrina concinnaverunt, aliis ad eruditionem et aemulationem proposuerunt. Inde habemus catalogos scriptorum christianorum de variis Theologiae et Philosophiae partibus, quibus et nos usi sumus quoad auctores genus historicum attingentes. Exemplum tantorum virorum humili ac timido gressu insequentes, tradimus Ecclesiae Historiae operam dantibus Catalogum Historicorum Ecclesiasticorum, qui per varia saecula christiana fluerunt, cum eorum operum recensione (ubi utile videtur) necnon cum brevi notitia biographica.

2. — **Eusebius** in Historia sua Ecclesiastica ingeniose et diligenter recensuit scriptores, qui ante ipsum litteris se dederunt.

3. — **S. Hieronymus** primum catalogum scriptorum ecclesiasticorum contexuit, cui titulus : *De Scriptoribus Ecclesiasticis seu De Viris Illustribus.*

4. — **Gennadius Massiliensis** circa finem saeculi quinti scripta S. Hieronymo recentiora addidit.

5. — **S. Isidorus Hispalensis** historiam litterariam ad a. 610 deduxit.

6. — **S. Ildephonsus**, Toletanus archiepiscopus, S. Isidori opus continuavit.

7. — **Photius**, saeculo nono, in sua *Bibliotheca* multa opera critice recensuit.

8. — **Sigebertus Gemblacensis**, saeculo duodecimo, exceptit laborem texendi indicem scriptorum duobus libris *De Viris Illustribus.*

9. — **Petrus Diaconus**, medio hujus saeculi catalogum reliquit *De Viris Illustribus Cassinensis.*

10. — **Honorius Augustodunensis** eodem saeculo opusculum edidit *De Luminaribus Ecclesiae.*

11. — **Henricus Gandavensis** saeculo decimo tertio libros Sigiberti proprio opere *De Viris Illustribus* ad sua tempora perduxit.

12. — **Joannes Trithemius** O. S. B., saeculo decimo quinto ad finem vergente confecit, opus praeclarum *De Scriptoribus Ecclesiasticis.*

13. — **Robertus Bellarminus** e Societate Jesu et R. E. Cardinalis saeculo decimo septimo insignem scripsit *librum unum de Scriptoribus Ecclesiasticis*, qui arte critica et judicio claro anteriores praecellit.

14. — **Aubertus Miraeus**, canonicus Antwerpensis, eodem saeculo in sua *Bibliotheca* eamdem viam secutus est.

15. — **Hugo Hurter** e Societate Jesu, vir doctissimus deque scientia catholica optime meritus, nostris diebus conscripsit miro labore ac judicio critico opus valde egregium et utilissimum, cui titulum fecit : *Nomenclator Literarius Recentioris Theologiae Catholicae Theologos exhibens, qui inde a Concilio Tridentino floruerunt. Oeniponte, 1892-1895. vol. III. Editio secunda.*

§ 4

Historiographi Ecclesiastici

SAECULO I

1. — **Apostoli et Evangelistae**, a Spiritu Sancto inspirati, quaedam vitae Domini Nostri Apostolorumque facta atque quaedam Divinae Sapientiae eloquia scriptis mandaverunt. Quamvis pauca sint apostolica scripta, tamen pretiosissima totius Historiae Ecclesiasticae monumenta habentur, cum originem ac propagationem Religionis christiana enarrant simulque argumentum pro divina Ecclesiae missione solidissimum et evidentissimum adstruunt.

SAECULO II

2. — **Hegesippus**, e Judaismo ad veram religionem conversus, mediante saeculo secundo Romam profectus est, ubi scripsit *libros quinque Actuum ecclesiasticorum*, « ut quorum vitam